

Выявленная нами специфика – активное использование в заголовках региональных украинских и белорусских печатных СМИ локальных прецедентных имен объясняется общей тенденцией современных газет – направленностью на диалог с читателем. Естественно, что установить контакт посредством газетного материала проще всего через обращение к социально значимой и интересной теме. При этом использование именных прецедентных единиц позволяет привлечь внимание читателя, заинтриговать его, привлечь к прочтению материала, обсуждению написанного. Кроме того, реализуется еще одна важная идеологическая задача газеты – консолидация общества, ибо прецедентным именем обозначается не только конкретная личность, но определенная сфера, которую он представляет, его коллеги, то есть набор социальных характеристик. Причем автору нет необходимости подробно описывать и знакомить с этими сферами социальной деятельности, они уже имеют образ, созданный практически каждым представителем определенного лингвокультурного сообщества.

Таким образом, проанализированный нами корпус журналистского материала позволяет выделить две ведущие тенденции в использовании прецедентных имен в заголовках современных региональных газет Украины и Беларуси: 1) относительно частотное включение прецедентных антропонимов в языковую конструкцию заголовков публицистических материалов, связанных с темами культуры и искусства; 2) активное употребление в заголовках местных газет региональных прецедентных имен, используемых для акцентирования внимания читателя на связи печатного текста с различными сферами деятельности.

Литература

1. Гудков, Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д.Б. Гудков. – М. : Гнозис, 2003. – 287 с.
2. Кузьмицкая, Е.В. Прецедентные феномены в творчестве М.А. Кузмина : дис. ... канд. филол. наук / Е.В. Кузьмицкая. – СПб., 2006. – 206 с.
3. Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2008. – 624 с.

Л.В. Леванцэвіч

Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна
e-mail: lewalena@mail.ru

УДК 81:39(476)(07)

СЕМАНТЫКА ІМЕНИ Ў МОЎНЫМ КАНТЭКСЦЕ

Ключавыя словы: імя, семантыка, этымалогія, свецкае, царкоўнае, вытворныя імёны.

У артыкуле аналізуецца семантыка імён Іна і Ніна. Вызначаецца іх паходжанне, этымалогія. Прыводзяцца размоўныя варыянты, свецкія і царкоўныя формы. Аналізуецца псіхалінгвістычнае значэнне гукаў імені.

L.V. Levantsevich

Brest State University of A.S. Pushkin

THE SEMANTICS OF THE NAME IN THE LANGUAGE CONTEXT

Key words: name, semantics, etymology, secular, religious, derived names.

The article analyzes the semantics of names Inna and Nina. It is determined by their origin, etymology. We give conversational options, secular and religious forms. Psycholinguistic analyzes the value of the name's sounds.

Імя абагульнена раскрывае нам асобу, паказваючы яе індывідуальны тып. У імені найбольш выразна ўгадваецца духоўная сутнасць асобы. Імя ёсць ядро асобы, яе сутнасць. Імя па бацьку падкрэслівае ў імені духоўную еднасць з бацькам, прозвішча – з родам. Імя не прыдумаеш, імёны, якія існуюць, найболей устойлівы і важнейшы факт культуры.

Крылатае ліцінскае выслоўе *Nomen est omen* абазначае *Імя – гэта знак (адзнака)*. Першае і самае істотнае праяўленне Я – гэта імя. У імені і іменем Я ўпершыню ставіць сябе аб’ектыўна перад самім сабою. Да імя чалавек яшчэ не чалавек ні для сябе, ні для іншых [5, 64].

Імя (іменаслоў) даследуюць такія навукоўцы, як У. Юрэвіч, А. Усціновіч, І. Яшкін, М. Бязлюдава, П. Глоба, М. Гарбанеўскі, Н. Іванова, У. Казакоў, А. Суслава, Л. Успенскі, М. Валашын, С. Налівайка і інш.

У артыкуле аналізуецца этымалогія і семантыка імён Іна і Ніна, робіцца спроба псіхалінгвістычнага аналізу носьбіта імені.

Аналіз слоўнікава-даведачнай літаратуры дазваляе патлумачыць і зразумець значэнне імені *Іна*. Жаночае імя *Іна* паходзіць ад мужчынскага *Іна*, якое зараз лічыцца старым і з’яўляецца рэдкім, а згодна з большасцю крыніц і зусім неўжывальным як мужчынскае. Вытворнымі імёнамі з’яўляюцца *Інуся, Інка, Інуля, Інюта, Нюся*. Імя ёсць у балгарскай мове – *Іна, Інна*; рускай – *Инна*, украінскай – *Іна*, японскай – *Хаякава*. Ад мужчынскага імені ўтвораны прозвішчы *Інін, Інскі* [4, 100]. Л.У. Успенскі адзначае, што ў старадаўніх крыніцах імя *Іна* падаецца са значэннем ‘бурлівая плынь’. З’яўляючыся мужчынскім іменем, такім, як Піна і Рыма, давалася ў XX ст. выключна жанчынам [3, 298].

Б.Ю. Хігір падае імя *Іна*, ‘якая плавае’, як лацінскае.

А.В. Суперанская лічыць імя *Іна* скарачэннем ад імёнаў тыпу *Кацярына, Ангеліна, Інаслава, Івана*. Па паходжанні адносіць да паўднёваславянскіх [2, 316]. У “Словаре русских имён” аўтар падае формы *Іна (Ина)* і *Инна (Инна)* у розных слоўнікавых артыкулах: варыянт *Инна* А.В. Суперанская лічыць царкоўнай формай, а *Іна* – свецкай і адсылае гэтую форму да імён *Инна (Инна)* і *Инеса (Инесса)*. *Инеса* – новае каляндарнае імя, якое суадносіцца з іспанскім імем *Инес* (варыянт імені *Агнеса*: паходзіць з грэчаскага *Агнес/Хагнес*: хагне ‘чыстая, непарочная’, з’яўляецца эпітэтам Арцеміды, Дзаметры, Персефоны) [2, 316]. Сапраўды, некаторыя аўтары даведнікаў звязваюць імя *Іна* з *Инесай*: у слоўнікавых артыкулах *Іна* падаецца як вытворнае да *Инеса* [4, 100]. Хаця большасць даследчыкаў імені лічаць такую сувязь памылковай.

У. Юрэвіч адзначае, што імя *Іна* вельмі даўняе па свайму паходжанні. Спачатку яно было толькі мужчынскае, утворанае ад лацінскага выразу *in-na*, што значыць адштурхоўвацца, каб плысці. Потым пачалі даваць яго і дзяўчынкам [7, 73].

У прааналізаваных крыніцах (слоўнікі і інтэрнет-сайты) паходжанне імя Іна выводзіцца з розным моў і падаецца розная этымалогія імені, але ўсе значэнні аб’ядноўваюцца стыхіяй “вада”. Параўнаем: лацінскае – ‘якая плавае’, ‘бурлівая, энергічная?’, японскае – ‘бурлівая плынь’; грэчаскае – ‘плынь, якая бурліць’; германскае – ‘моцная вада’; гоцкае – ‘моцная вада’, ‘хуткая вада’. Першапачаткова мужчынскае імя зараз лічыцца толькі жаночым.

Святы ахоўнік *Інна* ўпамінаецца разам з *Рыммам* і *Піннам*. У праваслаўнай царкве памяць здзяйсняецца 2 лютага і 3 ліпеня (перанясенне мошчаў). У каталіцкім мартыролагу імёны гэтых святых адсутнічаюць. Згодна з Жыціем святых, *Рымма, Інна* і *Пінна* былі вучнямі апостала Андрэя Першазваннага і праводзілі хрысціянскую пропаведзь сярод язычнікаў у Малой Скіфіі, на сваёй радзіме. Мясцовыя ўлады схапілі іх і патрабавалі прынесці ахвяру язычніцкім багам. Святыя адмовіліся, за што былі замучаны зімою на рацэ (лічыцца на Дунаі). Па загадзе князя *Рымма, Інна* і *Пінна* былі прывязаны да тоўстых бярэнаў і зімою ў люты мароз іх акулалі ў ледзяную ваду ракі. Вымучаныя сцюдзёнай вадою, святыя аддалі свае душы Госпаду. На думку прафесара Я.Я. Галубінскага, мучанікі папакуталі ў Крыме, а горад Аліск, куды былі перанеслі іх мошчы, атаясамлівае з сучаснай Алуштай. Святыя належалі да земляробчых плямёнаў паўднёвых славян. У сербскім пралогу XII ст. іх імёны – *Енен, Нірэн* і *Пень*.

Паходжанне імён *Рымма* і *Пінна* таксама невядомае: *Рымма* тлумачыцца як ‘кіданне’, а *Пінна* як ‘жамчужына’. Імя *Пінна* не прыжылося ўвогуле, хаця па-ранейшаму пішацца ў святцах. *Рыма*, як і *Іна*, ужываецца як жаночае імя.

У свецкай літаратуры імёны падаюцца наступным чынам: А.В. Суперанская не падае імёнаў *Рыма* і *Піна*, а толькі *Іна*; Л.У. Успенскі прыводзіць усе тры імені; у энцыклапедыі Б.Ю. Хігіра знаходзім імёны *Іна* і *Рыма*; А.К. Усціновіч падае ўсе тры імені, прычым як мужчынскую, так і жаночую формы. У слоўнікавым артыкуле пра жаночае імя як вытворную прыводзіць форму *Іна*.

Пра імя мужчынскага роду *Рыма* аўтар адзначае, што яно вядома з XVI ст. (формы: Римко, Римуті, Римуть, Рымуті, Римутіс, Рымдюк) [4, 164, 174].

У дзень шанавання Праваслаўнай царквой (2 лютага) святых мучанікаў *Інны*, *Пінны* і *Рыммы* існавалі наступныя прыметы: *Калі ў гэты дзень мяцеліца – уся масленіца мяцельная будзе; У поўдзень сонца – ранняя вясна; Іней у гэты дзень – да асенніх начных замаразкаў* [1, 66]. У наступны дзень ушанавання 3 ліпеня Т. Арцёмава называе толькі святога мучаніка *Інну*. Існавалі такія прыметы: *Калі ў гэты дзень злавіць хоць адну перапёлку, гэта будзе прадказаннем удачлівага палявання на працягу года; У гэты дзень частыя грывомы; Калі ў гэты дзень выпадзе дождж, то ён будзе доўжыцца з ператынкамі на працягу 40 дзён* [1, 310]. Як бачым, народныя прыкметы ў асноўным таксама звязаны са стыхіяй “вада”.

Імя *Інна* ёсць да гэтага часу ў святцах, але як мужчынскае. У свяшчэннікаў розныя думкі на конт таго, ці можна хрысціць з гэтым імем дзяўчынку. Звычайна пры хрышчэнні прапануецца іншае імя, бо хрысціць дзяўчынку мужчынскім імем у праваслаўнай царкве не прынята. У XX ст. (савецкі перыяд) імя *Іна* набыло распаўсюджанне, бо не было звязана з хрышчэннем. Нам усім цяпер добра вядомыя Іна Ліснянская (руская паэтэса), Іна Чурыкава (актрыса), Іна Макарава (актрыса), Іна Афанасьева (беларуская спявачка), Іна Ласоўская (лёгкаатлетка).

Магчыма, імёны не прыжыліся як мужчынскія, бо ўтвораны на мадэль жаночых, з канчаткам -а. Такі канчаток у імёнах мужчынскага роду лічыцца прастамоўным або памяншальным *Пуцяслаў – Пуцята, Міхаіл – Міша*. Каб быць засвоенымі як мужчынскія імёны, яны павінны былі памяняць форму (Інн, Рымм; Інній, Рыммій), але выглядалі б яны тады дзіўна. Таму імёны захавалі сваю першапачатковую форму, але памянлі род, ператварыўшыся ў жаночыя.

Даследчыкі знакам задыяку імені лічаць Цялец; планетаю – Месяц; лічба імені – 4; значэнне літар наступнае: І – вытанчанасць, рамантычнасць, імкненне да ідэалу, пошук мэты, практычнасць; Н – творчыя амбіцыі, зацікаўленасць здароўем, востры розум, высокая працаздольнасць, сімвал пратэсту (ніхто, нішто, нуль); А – пачатак, адраджэнне, сіла, улада, чысціня, камфорт; колерам лічыцца – лімонны, сіні з адценнем фіялетавага, матава-сіні. Каменем-талісманам імені лічыцца апал, раслінаю – лімон і кветка лімоннага дрэва; жывёлай – сабака дынга. Асноўнымі рысамі з’яўляюцца – інтэлектуальнасць, жыццелюбства, лёгкасць, энтузіязм, патрабавальнасць, самаўпэўненасць, імпульсіўнасць, упартасць. Значэнне імені ‘хуткая вада’, магчыма, наклала адбітак на характар носьбітаў імені. Таму яны энергічныя, як горная плынь.

Калі аналізаваць імя *Іна* па складах, то першы склад І мае значэнне ‘у нейкай ступені адлучанасць, няўпэўненасць; дыпламатычнасць як абарончая рэакцыя на грубасць’. НА мае значэнне ‘ўсякае паняцце маладосці і навізны, свежасці, грацыі, прыгажосці’ [5, 196].

Іна разумніца, уражвае блізкіх смелымі і арыгінальнымі рашэннямі і выказваннямі. Незалежная, мае сваю думку, да ўсяго ставіцца творча. Асенняя *Іна* не кар’ерыстка, аднак умее дабіцца поспехаў у выбранай прафесіі; валодае развітым пачуццём уласнай годнасці, што не дазваляе ёй рабіць што-небудзь абы-як; трохі марудная і не надта рашучая, так як мае добрыя намеры; лагодная і клапатлівая маці, багата ўвагі аддае дзецям; патрабавальная да сябе і да тых, хто побач.

Пры хрышчэнні *Іне* могуць даваць другое імя – *Ніна*.

Вытворныя формы імені – *Нінка, Нінуля, Нінуся, Нінуша, Ніка, Ніта*.

Імя ёсць у балгарскай мове – *Ніна, Нінка*, англійскай, венгерскай, італьянскай, нямецкай, польскай і славацкай мовах – *Nina*, рускай – *Ніна*, украінскай – *Ніна*, французскай – *Ninon, Ninette*. Грэчаскае *Ninos* – *Нін* – імя заснавальніка Асірыйскай дзяржавы і назва сталіцы Асірыі [4, 153; 8, 49].

Форма *Ніна* можа ўжывацца і як простая форма да імені *Нінель*: утварэнне пры адваротным чытанні прозвішча *Ленін*.

А.У. Суперанская выводзіць значэнне імя з грэчаскай (ад мужчынскага *Нін*), або італьянскай мовы і лічыць усечанай формай да *Джованніна* [2, 345].

Л.У. Успенскі лічыць імя грузінскім з нявызначаным значэннем [3, 307].

Б.Ю. Хігір таксама лічыць імя грузінскім і ў энцыклапедыі падае значэнне ‘юнацтва’ [6, 325].

У перакладзе з грузінскага імя абазначае ‘царыца’, з грэчаскага – ‘ласкавая’.

Ніна – імя пляменніцы іерусалімскага патрыярха Ювеналія, дзякуючы дзейнасці якой хрысціянства пачалося ў Грузіі. Святая ахоўніца Ніны – роўнаапостальная асветніца Грузіі. Прыйшла ў Грузію з Іерусаліма. Пропаведдзю і цудамі звярнула да Хрыста грузінскага цара разам з народамі, пасля чаго хрысціла і ўвесь народ.

Імя з самага нараджэння дзіцяці ўздзейнічае на фарміраванне рысаў характару. Яны фарміруюцца пад уздзеяннем гукаў таго імені, якім штодзённа дзіця называецца. Імя з’яўляецца гукавым раздражняльнікам, які пэўным чынам узбуджае канкрэтныя ўчасткі мозгу. Кожны гук дае хвалевы імпульс, які ўздзейнічае на пэўны ген. А паколькі ў чалавека больш за сто якасцей характару абумоўлены генетычна, то людзі з аднолькавымі імёнамі часта маюць многа агульных рысаў.

Прымяняючы метады характарыстыкі чалавека па імені, імені па бацьку і месяцы нараджэння, можна вызначыць тып псіхалогіі чалавека, яго дзелавыя якасці і здольнасці, яго эмацыйны стан і прадказаць яго паводзіны ў розных сітуацыях. Калі гаварыць пра прааналізаваныя імёны, то больш верагодна, што дзяўчынка мае адзнакі і рысы характару ўласцівыя *Іне*, а не *Ніне*.

Хаця даследчыкі і выводзяць паходжанне імені з розных моў (лацінскай, японскай, грэчаскай, германскай, гоцкай), аднак усе значэнні аб’ядноўваюцца паняццем “вада”, а самі носьбіты імені энергічныя, як водная плынь.

Літаратура

1. Артёмов, А. Православный народный календарь / А. Артёмов. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 544 с.
2. Суперанская, А. В. Словарь русских имен / А. В. Суперанская. – Москва : Изд-во Эксмо, 2005. – 448 с.
3. Успенский, Л. В. Ты и твоё имя : Рассказы об именах / Л. В. Успенский. – Москва : Армада-пресс, 2002. – 320 с.
4. Усціновіч А. К. Слоўнік асабовых уласных імён / А. К. Усціновіч. – Мінск : Літаратура і мастацтва, 2011. – 240 с.
5. Флоренский, П. А. Имена / П. А. Флоренский. – Москва : ООО “Издательство АСТ” : Харьков : “Фолио”, 2003. – 330 с.
6. Хигир, Б. Ю. Полная энциклопедия имен: Женские имена / Б. Ю. Хигир. – Москва : ООО “Издательство Астрель” : ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 443 с.
7. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое... : Дапам. для настаўнікаў / У. Юрэвіч. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 282 с.
8. Яшкін, І. Я. Слоўнік беларускіх імёнаў / І. Я. Яшкін. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2009. – 136 с.

А.А. Лукашанец

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі
e-mail: alukashanets@tut.by

УДК 811.161.3’37+811.161.1’37

БЕЛАРУСКА-РУСКАЕ ДВУХМОЎЕ І ПРАБЛЕМЫ СУЧАСНАЙ ІМЕНАСЛОЎНАЙ ПРАКТЫКІ

Ключевые слова: близкородственное двуязычие, имена собственные, межъязыковая интерференция, транслитерация, перевод, практическая транскрипция

В статье рассматриваются некоторые проблемные аспекты современной белорусской именной практики, обусловленные ситуацией официального близкородственного двуязычия и характером языковой компетенции двуязычного социума, и определяются спорные вопросы, касающиеся оформления документов на государственных белорусском и русском языках, а также транслитерации средствами латинского алфавита. Особое внимание уделяется особенностям соотношения принципов транслитерации, практической транскрипции и перевода белорусских собственных имен системами русской (кириллической) и латинской графики.